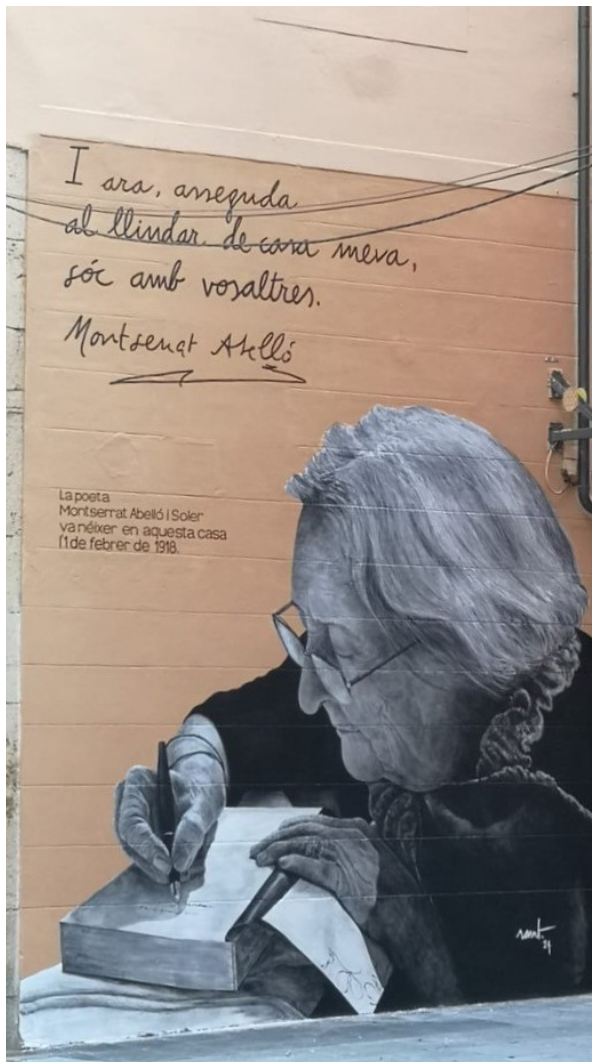

DONES PELS CARRERS

TARRAGONA 2024

RUTA INAUGURADA PER LES FESTES DE SANTA TECLA DE 2024

A. Presentació

Descobreix la ruta "Dones pels carrers", un recorregut fascinant que explora la representació de la dona, en diferents formats, des de l'època clàssica fins a l'actualitat. Aquesta ruta ofereix una mirada única sobre el paper i la influència de les dones en la nostra societat, passant per llocs emblemàtics i monuments que il·lustren la seva evolució i aportacions al llarg dels segles. Uneix-t'hi per conèixer les històries inspiradores de les dones que han deixat empremta en la història de Tarragona.

Recorregut dissenyat per Ramon Aloguin, arquitecte.

B. Les imatges, en detall

Transcorrent per la línia del temps, el recull d'aquestes imatges ha donat una llista de trenta-sis obres, des de la representació clàssica de Minerva fins a murals realitzats enguany mateix.

Es troben distribuïdes arreu de la ciutat, sobretot al centre urbà, però també als barris de Ponent. Per aquest motiu, fer una visita integral seria difícil, ja que caldria comptar amb mitjans de transport per salvar distàncies importants. Per tant, ha calgut fer-ne una selecció, la qual es mostra a les fitxes següents.

Agraments a Vita Alfageme per les fotografies dels numeros 5 i 9, i a Maria-Elena Virgili per la numero 32.

Excepcions: representacions en museus o col·leccions privades, capelletes votives, publicitat.

**1. Deessa Minerva.
Autor desconegut,
època romana,
ca. segle III.
Pedra calcària
local. Passeig
Arqueològic.**

*Dibuix de la imatge
restaurada, d'Hugo Prat.*

Fotografia de l'estat actual in situ, al Passeig Arqueològic.

L'any 1932, l'ensorrament inesperat de la Muralla va deixar al descobert un antic relleu de la deessa Minerva, un dels relleus romans més antics de la península Ibèrica. Durant la construcció de la primera fase de la Muralla, es va col·locar la imatge de la deessa per sacrilitzar-la

(*inauguratio*). Quan es va construir la fase següent, la imatge va ser dessacralitzada (*exauguratio*) tallant-ne la part superior, la més sagrada, que es va conservar en un lloc digne de la deessa. Malauradament, aquesta part no ha arribat fins als nostres dies.

2. Santa Tecla. Autor desconegut, ca. 1200. Escultura de pedra. Hospital Antic de Santa Tecla, actual Consell Comarcal del Tarragonès, carrer de les Coques, 3.

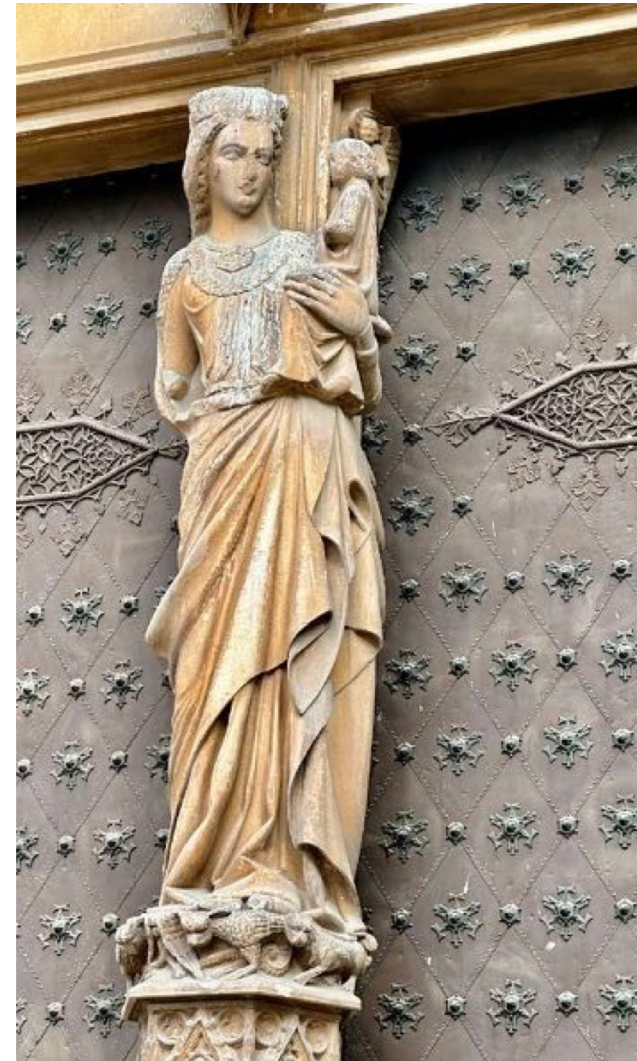
L'escultura està mutilada, amb un tall net al cap que fa pensar en actes de vandalisme. Tot i que l'edifici és romànic, la túnica de la santa, amb plecs típics del gòtic, és posterior.

Quan l'hospital es va traslladar a la Rambla Vella durant el Renaixement, l'edifici es va dividir en habitatges i es va crear el carreró de Santa Tecla, caracteritzat per una volta blava. Aquesta via va perforar la façana antiga, eliminant arcs i columnes que es van recuperar durant la restauració de l'any 1992 per instal·lar-hi la seu del Consell Comarcal del Tarragonès, obra de l'arquitecte Jaume R. Costa.

3. Mare de Déu del Mainell. Autor desconegut, 1330. Escultura de marbre tallada en una columna romana. Façana principal de la Catedral.

L'escultura de la Mare de Déu del Mainell, situada a la façana principal de la Catedral, és la més ben acabada de totes. Destaca no només pel seu disseny gòtic en *contapposto*, sinó també per l'estil escultòric, incloent-hi el pentinat, la rica vestimenta i l'infant assegut. Diversos estudiosos assenyalen que es va tallar aprofitant una columna de marbre romana.

Aquestes qualitats han fet que la Mare de Déu del Mainell sigui molt apreciada pels tarragonins, i sovint reproduïda en imatges gràfiques i miniatures de diferents qualitats.

4. *La Constitució*. Vicenç Roig, 1820. Escultura de pedra sorrenca grisa. Plaça de la Constitució de Bonavista.

Com ha passat amb altres escultures, la de La Constitució no ha tingut pas un camí senzill. Originalment, representava la Constitució del 1812 i estava situada al cim del Teatre Principal, al costat de l'hospital, a la Rambla Vella. L'any 1823, amb la fi del Bienni Liberal, es va modificar retallant el llibre per donar-li forma de lira.

Quan el Teatre Principal va ser enderrocat (1964), l'escultura va ser recuperada per l'Ajuntament i guardada a la Volta del Pallol. El 1984 va ser restaurada i instal·lada a la plaça de la Constitució de Bonavista, en una cerimònia d'inauguració a la qual va assistir Jordi Solé Tura, un dels pares de la Constitució del 1978.

5. Isabel II ofereix títols a la ciutat. Bernat Verderol i el seu taller, 1865. Relleu de pedra del Mèdol en cartel·la, a la façana de l'Ajuntament, plaça de la Font, 1.

La decoració de la façana, proposada per l'Acadèmia de Belles Arts, resumeix la història de la ciutat. L'edifici va ser projectat pels arquitectes Rosell (municipal) i Barba (provincial). Tot i que les escultures són obra de Bernat Verderol, la rapidesa amb què van ser realitzades indica que va

comptar amb l'ajuda d'un gran taller.

El relleu, situat a l'esquerra de la façana, representa la reina Isabel II oferint els títols de "Fidèlíssima y Ejemplar Ciudad de Tarragona". S'hi poden veure sis figures femenines: l'al·legoria de la ciutat, la reina i quatre dames d'honor.

6. Victòria. Lluís Domènech i Montaner i el seu equip, 1908. Alfons Juyol (escultor); restauració, Bruno Gallart (escultor), 1992. Escultura en marbre del cenotafi del rei Jaume I. Ajuntament (pati nord), plaça de la Font, 1.

Aquest monument ha passat per diverses vicissituds. Va ser encarregat pels canonges de la Catedral a l'arquitecte modernista barceloní Lluís Domènech, però el resultat final els va espantar i no van atrevir-se a col·locar-lo a la nau central del temple, com estava previst. Des d'aleshores, el cenotafi va romandre en un magatzem de la Catedral: el menjador vell dels canonges.

El 1952, quan les restes del rei Jaume I van ser traslladades a les tombes reials restaurades de Poblet, el cenotafi va perdre la seva funció original. Els canonges el van oferir a la ciutat, que, després de considerar diversos emplaçaments a l'aire lliure (com el Camp de Mart i el parc de la Ciutat), va decidir instal·lar-lo en un espai interior protegit: el pati de l'antiga Diputació, on es va inaugurar definitivament l'any 1992.

7. Mare Tarragona. Julio Antonio, 1911-1922. Grup escultòric del monument *Als herois de 1811*. Bronze. Rambla Nova, cruïlla dels carrers d'Ixart i de Cañellas.

Aquest grup escultòric de bronze no va tenir un començament fàcil. No es va poder inaugurar a temps per a la commemoració del 1911 a causa de desacords entre l'artista i l'Ajuntament, així com per la mala salut de Julio Antonio, que va morir el 1919 sense veure'l acabat.

A més, alguns ciutadans de moral estricta van considerar que els nus del grup escultòric eren ofensius i una mala influència per als infants. Inicialment, l'escultura es va col·locar a les escales de l'Ajuntament, però es va amagar durant una dècada. El 1931 l'Ajuntament va inaugurar el monument a la seva ubicació actual. El pedestal de marbre, obra de l'arquitecte Josep M. Pujol, és monolític i seriós, reflectint el caràcter dramàtic del grup. El que no es va dir, tot i que era un motiu poderós de rebuig, és que l'encertada pietat moderna de Julio Antonio no incorporava elements de la iconografia heroica convencional: armes, bombes, soldats, cavalls...

Aquest monument és molt estimat pels tarragonins, que l'anomenen afectuosament "els nuets" o "els despullats".

8. Al·legories de l'estalvi, la pesca i l'agricultura. Salvador Martorell, 1953. Escultures en marbre i de pedra calcària. Rambla Nova, 100.

L'edifici de La Caixa està decorat amb quatre escultures. Dues d'elles, tallades en marbre i de mida lleugerament superior a la natural, flanquegen la porta principal i

representen la pesca i l'agricultura, sectors econòmics importants de la ciutat.

A la balustrada de coronament hi ha una altra escultura, d'uns 2,5 metres d'alt, que representa l'estalvi i està tallada en pedra calcària més fosca, probablement pedra d'Hontoria,

talment com les escultures de la Font del Centenari (1954). Les escultures mostren tipus clàssics vestits a la romana i inclouen un home que representa el treball.

9. Alegories varies. Pare Josep de Vera, 1960. Rellu en fris, en pedra sorrenca. Delegació d'Hisenda, Rambla Nova, 95.

Aquest fris en relleu, situat al cim de l'edifici, es troba a més de 15 metres d'altura, cosa que dificulta la seva observació a simple vista. L'obra del pare Josep de Vera, realitzada al pati del proper convent dels Caputxins, inclou disset figures humanes, un bou, un cavall i diversos estris que simbolitzen la religió (amb foc encès), el treball manual (enclusa), la navegació (timó amb timoner), l'agricultura (amb escenes de sega i verema) i la ramaderia (bens i bou). També hi apareix el déu Mercuri, símbol del comerç.

A l'esquerra del fris hi ha una inscripció llatina, difícil de llegir sense zoom, que indica que l'obra va ser acabada l'agost del 1959 per l'escultor Josep de Vera, amb l'ajuda de J. Salvador Voltas, de Vila-seca.

10. Monument a Anselm Clavé: Nina. Salvador Martorell, 1960. Baix relleu de marbre. Plaça d'Anselm Clavé.

El mur del monument presenta tres elements diferents: un relleu d'una noia, amb l'inici de la segona estrofa de la coneguda cançó "Les flors de maig", d'Anselm Clavé; la dedicatòria "A CLAVÉ", amb l'any 1960, i l'efígie d'Anselm Clavé en perfil, similar a una moneda. Inicialment, el conjunt incloïa un estanyol i un salze per completar

l'escenari suggerit pels versos de la cançó. Durant l'any de la inauguració i en els següents, es van celebrar aplecs dels cors de Clavé, organitzats pel tarragoní Cor L'Àncora, que retien homenatge al mestre a la plaça. Aquests esdeveniments es van convertir en manifestacions catalanistes, vagament tolerades pel règim.

Possiblement per facilitar-ne el manteniment, l'estany va ser eliminat als anys vuitanta. Els primers versos de la cançó són els següents: "Sota d'un salze, sentada una nina / trena joiosa son ric cabell d'or; / és son mirall fresca font cristal·lina / són sos adornos violetes del bosc."

**11. Família,
deessa Pomona,
Agricultura. Lluís
Maria Saumells,
1960. Antiga Caixa
Tarragona, Rambla
Nova, 68.**

La primera seu de la Caixa de Tarragona està ornamentada amb un fris creat per Lluís Maria Saumells. Aquest fris presenta imatges al·lusives a l'estalvi i el treball, virtuts que la institució volia promoure entre

els ciutadans. L'edifici és el resultat de la rehabilitació d'una estructura existent, un projecte realitzat pels arquitectes Josep M. Monravà i Antoni Pujol. Van optar per una

decoració sòbria i continguda, utilitzant pedra de travertí romà per revestir tot l'edifici, cosa que li confereix un cert luxe dins d'un conjunt seriós.

Els relleus de Saumells, integrats harmoniosament en la façana de travertí, segueixen l'estil auster de l'edifici, complementant-lo de manera subtil i adequada.

12. Símbol del zodíac: Verge. Santi Padrós, 1964. Mosaic al lateral del balcó del primer pis, de l'edifici Zodíac, Rambla Nova, 112.

L'edifici Zodíac va ser un dels més luxosos de la seva època. Projectat pels arquitectes Josep M. Monravà i Antoni Pujol, rivals però capaços de col·laborar en projectes importants, aquest edifici resol amb elegància el xamfrà entre Rambla i Pare Palau.

A la planta baixa i els soterranis es va instal·lar el primer concessionari de cotxes Seat a Tarragona. Per això, Santi Padrós va dissenyar un mural de mosaic amb temes relacionats amb el transport al llarg de la història. A més, va decorar la resta de l'edifici amb els dotze símbols del zodíac —sis a cada costat— a les baranes dels balcons centrals, entre els quals destaca el símbol de Verge, representat per una silueta femenina de formes noucentistes, girada en el clàssic *contrapposto*.

El mural del vestíbul d'entrada als habitatges, també de mosaic, mostra els monuments de la ciutat amb una composició imaginativa que combina els elements sense respectar les seves ubicacions ni escales relatives.

13. La farina i el sucre. Santi Padrós, 1964. Mosaic a la façana de l'antiga fàbrica de galetes Loste, Campus Sescelades.

Aquest mosaic representa dos ingredients bàsics de les galetes: el sucre i la farina.

Les imatges mostren dues pageses, una cubana (representant el sucre) i l'altra castellana (representant el blat, ja que l'empresa era de Burgos), vestides amb roba de treball no idealitzada.

Un vaixell amb les veles desplegadas, símbol convencional del comerç, completa el conjunt. Aquesta obra està en risc a causa de la seva ubicació suburbana.

14. La família: monument al Dr. Ferran. Lluís M. Saumells, 1972. Escultura en pedra de la Floresta. Camp de Mart.

Situat al Camp de Mart, aquest grup escultòric representa una família formant una mena de castell: a la base, unes mans obertes sostenen les figures d'un home i una dona d'esquena, amb un nen petit damunt seu.

La dedicatòria al Dr. Ferran (descobridor de les vacunes del còlera, el tifus i una d'específica de la tuberculosi) és en un medalló de bronze sobre una pedra sense treballar.

A l'altra cara del monument hi ha una dedicatòria de la Mútua d'Accidents del Treball de Tarragona en commemoració dels seus cinquanta anys. Saumells va aconseguir un bon resultat, amb una estilització realista de les figures, que són de mida natural.

15. La pesca i l'agricultura. Joan Rebull, 1975. Relleus en marbre blanc. Antic edifici de Caixa Tarragona, plaça de la Imperial Tàrraco.

Tot i que aquest segon edifici no és tan delicat com el de la Rambla Nova, 68, els relleus són l'obra més reeixida del conjunt. El disseny de l'edifici és pesat i la barreja de materials resulta excessiva: marbre negre, murs de metall i un fris de ceràmica a la planta baixa.

Els relleus, un a cada banda de l'entrada principal, semblen no haver estat dissenyats ex professo. L'escena marina té un aire noucentista, amb figures nues, mentre que l'escena del camp presenta una barreja difícil de justificar.

Des de la desaparició de l'entitat bancària, l'edifici ha estat tancat. Aquest 2024 la Diputació de Tarragona l'ha adquirit per convertir-lo en la nova seu d'oficines administratives d'alguns dels departaments ubicats actualment al Palau del passeig de Sant Antoni.

16. Monument a mossèn Cinto Verdaguer. Lluís Maria Saumells, 1976. Bronze daurat, bronze i marbre. Plaça de Verdaguer.

El monument dedicat a mossèn Cinto Verdaguer va ser finançat per subscripció popular, tal com indica la inscripció que hi ha a la base del monument. La peanya és un bloc de granit polit amb formes de curvatura modernista. Damunt de la peanya, una colossal serpentina de bronze suporta la inscripció de versos dedicats a Tarragona, extrets del "Cant I" de *L'Atlàntida*, poema èpic de Verdaguer. La serpentina està adornada amb un vol d'ocells de diverses mides i espècies.

La figura femenina, en bronze daurat, representa la musa que inspira el poeta. Aquesta figura, estilitzada amb un estil clàssic, és una jove de cabells llargs que es poden imaginar rossos. Saumells va optar per aquest material, molt apreciat per ell, per donar-li un toc especial.

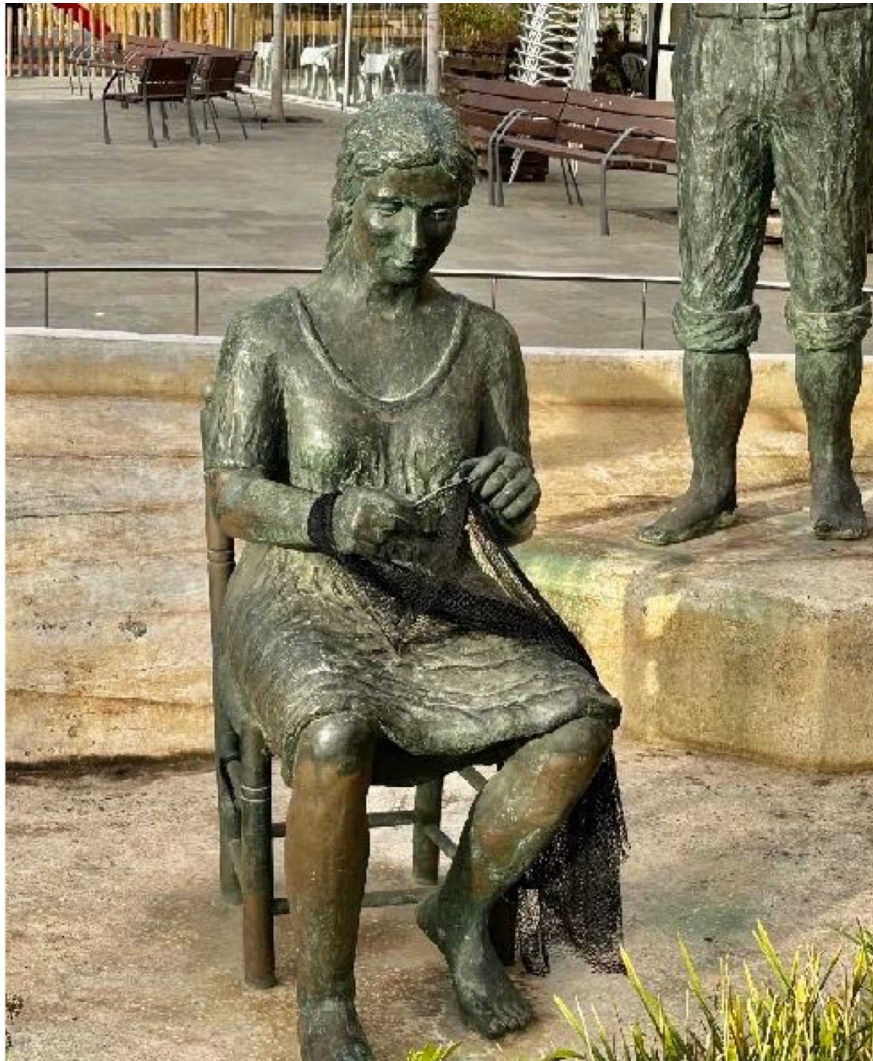
A la base del monument, una discreta placa indica que la peça va ser fabricada a la Foneria Vilà de Valls. No s'hi menciona, però, l'artesà Joan Beneito, responsable de la complexa execució del conjunt i de diversos dissenys de mobiliari urbà de la ciutat a finals del segle XX.

**17. Santa Tecla. Bruno Gallart, 1994.
Escultura en marbre de Carrara. Façana
de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla,
Rambla Vella, 14.**

L'escultura de Santa Tecla, situada a la façana principal de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla a la Rambla Vella, torna a representar la patrona de l'hospital, tal com es feia fa set-cents anys. L'escultura, realitzada en marbre de Carrara i de mida superior a la natural, està ubicada a mitjana alçària i és ben visible des de la Rambla Vella.

La peanya metàl·lica permet que la figura sembli flotant davant la façana, destacant el volum rodó de l'escultura. Santa Tecla està representada amb diversos atributs característics: els peus sobre una foguera, la palma del martiri, la tau de Tecla (que també simbolitza la ciutat) i una corona de santedat. Bruno Gallart va optar per un estil arcaic per remarcar l'antiguitat de la institució.

18. *La família pescadora*. Josep Agustí i Feliu, 1994. Escultures de bronze, combinades amb pedra i xarxa real. Plaça del Bisbe Bonet, el Serrallo.

El grup escultòric *La família pescadora* destaca per la seva combinació de materials. Les figures (un home, una dona i un fill) són de bronze, mentre que la barca és de pedra i la base de formigó. La xarxa que acompanya l'escultura és real.

El disseny és realista, amb les figures a escala natural i expressions facials detallades. El monument s'adapta bé a l'espai urbà on es troba, sense necessitar detalls excessius.

19. Veïna al balcó d'un edifici. Carles Arola, 1995. Pintura mural. Plaça dels Sedassos.

Aquest mural, un dels primers de gran escala pintats a Tarragona, marca l'inici d'una destacada col·lecció de murals a la ciutat. Seguint les directrius de l'encàrrec municipal, Arola va recrear una façana del centre històric, de planta baixa i tres plantes, en trompe-l'oeil.

A la planta baixa es veu el taller del pintor amb un cavall; al primer pis, un balcó amb figures locals històriques representades pels Nanos Marquesos, els Nanos Metges i un Nano Arlequí, amb el Nano Capità al centre. Al balcó central de la segona planta, l'artista es retrata a si mateix, guarnit amb una senyera, mentre que a l'esquerra hi ha una mestressa que cuida les flors del seu balcó.

El mural, restaurat pel mateix artista vint anys després, és molt fotografiat per la seva ubicació destacada i la seva qualitat artística.

Durant la rehabilitació de l'antiga Casa del Degà, actual Col·legi d'Enginyers Industrials, es va confiar als germans Vallès la restauració i reproducció de diverses peces arqueològiques i elements arquitectònics.

A més de la restauració d'ares romanes i esteles jueves, van completar l'ornamentació de la façana amb dues figures monumentals de dansaires en estil neoclàssic.

20. Dansaires. Eustaqui i Miquel Vallès, 1996. Esgrafiats a la façana del Col·legi d'Enginyers Industrials. Antiga Casa del Degà, carrer de les Escrivanies Velles, 6.

Aquestes figures, amb actituds simètriques, són el resultat d'un treball delicat, i alguns dels dibuixos originals es van exposar a l'exposició dedicada a Eustaqui Vallès al Tinglado 2 el 2022.

21. Grallera del Monument als castellers. Francesc Anglès, 1999. Bronze. Rambla Nova, cruïlla dels carrers de l'Enginyer Cabestany i del Pare Palau.

El monument dedicat als castellers, dissenyat per Francesc Anglès, inclou una grallera, tot i que en aquella època les dones no participaven tan activament en els castells com ara. Aquesta figura femenina amb la gralla suggereix que potser la noia tocava la música dels castells. El monument es va construir a base de blocs, afegint cada pis sobre l'anterior mentre la Foneria Vilà de Valls preparava les peces.

El castell és ple de situacions al·legòriques, referències i retrats que l'artista va anar incorporant a mesura que l'obra creixia. Per exemple, la grallera, així com retrats com el del conseller de Cultura, Joan Aregio, a la pinya, i el de l'aparellador municipal, Ángel Martínez Lanzas, que supervisava el procés com si fos una obra de construcció. A la pinya del quatre de vuit s'hi poden veure dedicatòries a figures com Pau Casals, Joan Miró, Pablo Picasso i el mateix autor, Francesc Anglès.

22. Persones al balcó. Disseny de Ramon Grau i execució de Sánchez Abelló i Rubén Aguilar, 2002. Mural pintat a la mitjanera de l'església de Sant Pere del Serrallo.

Després de l'enderroc d'algunes construccions petites, es van descobrir parets mitjaneres, es va ampliar la petita plaça de Sant Pròsper i es va fer una intervenció decorativa a la façana lateral de l'església de Sant Pere i altres edificis adjacents.

El mural, que recrea una escena urbana típica del Serrallo, mostra una botiga, un pati, persones caminant, un pescador amb xarxes, la capelleta de la Mare de Déu del Carme i nens jugant. El matrimoni que apareix al terrat a la dreta són retrats dels residents de l'edifici.

**23. Instal·lació amb diverses escenes.
Béatrice Bizot, 2007. Bronze. Dins de les
fonts del carrer de Trafalgar, el Serrallo.**

A la reordenada façana marítima del carrer Trafalgar, al Serrallo, hi destaca un conjunt de fonts amb escultures de Béatrice Bizot. Aquest conjunt, creat per l'arquitecte Xavier Climent, separa l'àrea de vianants de la calçada.

Les petites figures situades sobre illetes a l'aigua formen diversos ambients urbans, com el carrer, la casa i el port dels pescadors, amb una notòria presència femenina.

24. Commemoració de la presó de dones. Geosilva, 2014. Retall de silueta en ferro Corten. Portal del Carro, davant del convent de les Oblates.

En el marc de les accions per recuperar la memòria històrica, l'Associació de Víctimes de la Repressió Franquista va instal·lar una peça commemorativa davant del convent de les Oblates, que va ser presó de dones fins al 1953, data en què es va fer el trasllat de recluses al nou centre penitenciari de l'avinguda de la República Argentina, avui ja amortitzada.

La peça, creada per l'empresa Geosilva, és més un cartell ornamentat que una obra artística. El resultat, tenint en compte la situació de partida, és més que acceptable.

25. Homenatge a les dones del barri. Mariela Ajras, 2015. Mural pintat en una mitjanera, carrer Vint-i-u (entre els carrers Nou i Deu) de Bonavista.

Bonavista, un barri obrer que va néixer als anys seixanta, és conegut per la seva forta tradició de lluita obrera, en gran part liderada per dones, que convivia en centres de treball molt densos en què es donaven fàcilment situacions de solidaritat i rebel·lió. Els homes, en canvi, estaven més dispersos, repartits a la construcció en empreses petites amb poques possibilitats d'organització sindical.

El mural realista de Mariela Ajras celebra aquestes dones representant-les com unes lluitadores pels drets laborals que van formar el barri tal com el coneixem avui.

26. El petó. Fumo Miles, 2018. Dins del conjunt *Color Zone*, mur de contenció de les vies del tren, al costat del pont de la Petxina, entrada del Serrallo.

El mur de contenció del talús de la via del tren, que s'estén més de tres-cents metres entre dos ponts del Serrallo, s'ha convertit en un gran teló de fons per a l'art urbà.

La pintura del grafiter Fumo Miles destaca per la mida, el realisme i la temàtica atrevida, relacionada amb la comunitat LGTB. Situada a l'inici de la intervenció, just al costat del pont de la Petxina, és una de les obres més visibles del conjunt de grafits.

27. Cosmos. BToy, 2019. Pintura damunt mur d'obra. Hotel Cosmos, avinguda d'Estanislau Figueras, 57.

A Tarragona és habitual decorar els edificis de les instal·lacions elèctriques amb grafits. En aquest cas, el mural *Cosmos*, obra de la grafitera BToy, es va pintar en un centre de transformació elèctrica (CT 91) proper a l'Hotel Cosmos. Sembla que la mateixa propietat ho va suggerir.

És interessant remarcar la diferència lèxica entre els expedicionaris russos (*cosmonautes*) i els americans (*astronautes*), paraules que no són del tot sinònimes i que expressen, a la seva manera, diferents conceptes de la cursa per l'espai.

El mural, inspirat en l'hotel del mateix nom, inclou elements com naus i astres, i presenta un retrat realista de Valentina Tereixkova, la primera dona que va viatjar a l'espai. Aquest mural és especialment conegut entre el turisme rus, que sovint el visita i el fotografia.

28. *La Mari*. Slim, 2019. Pintura damunt el mur d'obra arrebossada d'una cabina elèctrica. Carrer del Mas de Menció, l'Albada.

La pintura *La Mari* decora la cabina d'un transformador elèctric (ET 3189) al carrer del Mas de Menció, al barri de l'Albada. Realitzada pel grafiter Slim, la imatge mostra un retrat realista d'un personatge del barri

Com sempre que es fa una nova imatge dedicada al barri, *La Mari* no només ha estat ben rebuda, sinó que ha sigut adoptada com a icona del veïnat. A la premsa s'han publicat fotografies de grups de dones que, abans o després de l'activitat programada, s'han retratat als peus de la veïna més autèntica del barri.

29. Espectadores. Wert, 2019. Mural en grisalla, pintat a la façana de la Cooperativa Obrera Tarraconense, carrer de Fortuny, 23.

La Cooperativa Obrera Tarraconense (COT) és una entitat creada el 1904, en el moment en què la ciutat s'industrialitzava i sorgia una classe obrera cada vegada més conscienciada. Tanmateix, no va ser fins al 1919 quan es va poder inaugurar la seu del carrer de Fortuny, encara avui seu de l'entitat, la qual acull una bona mostra de les activitats

de base que es fan a la ciutat. Per commemorar el centenari de la Cooperativa Obrera Tarraconense, el grafiter Wert va pintar un mural en grisalla a la façana de l'entitat. Es representa un públic divers, amb aparença *vintage*, que aplaudeix entusiasmada la presència urbana de la COT.

30. *Remendadora*. Oriol Leim, 2021. Mural pintat, a l'entrada del Serrallo, cantonada al carrer de Sant Pere.

L'organització patriarcal dels pescadors deixava a les dones els treballs auxiliars de terra, reservant als homes les tasques del mar. Aquesta situació ha anat canviant i en alguns punts de la costa hi comença a haver-hi dones embarcades, i fins i tot algunes són patrones de la barca.

La pintura mural *Remendadora* es troba a l'entrada del Serrallo, a la cantonada al carrer de Sant Pere. L'obra mostra una dona (Roseta Pedra Olbiol) reparant xarxes, una tasca tradicional que es feia a l'aire lliure a causa de les mides d'aquest estri de pesca. Amb el temps, les xarxes de fibra natural han estat substituïdes per altres de sintètiques, i l'ofici de *remendadora* (sargidora) està desapareixent. Tanmateix, la venda directa de peix, especialment en mercats, continua sent una pràctica viva.

A una escala menor, fins a finals del segle passat era habitual la venda directa de peix acabat de pescar, el pelut, que s'oferia en plats. Eren peixos menuts que no es podien comercialitzar i que habitualment es consumien fregits, en sopa o en truita.

31. Botigueres. Edu Polo, 2023. Mural pintat del mercat medieval, plaça dels Cabrits.

El mercat de la Part Alta es desenvolupava en un seguit de carrers que encara avui conserven els noms relacionats amb els productes que s'hi servien: plaça de les Cols, carrer de la Merceria, plaça dels Cabrits, plaça de l'Oli, plaça de la Pescateria...

El mural d'Edu Polo, que és arquitecte i il·lustrador, recull aquest costum de molts segles. A les imatges força realistes de venedores hi afegeix el plànol del sector, que permetrà al visitant curiós situar l'activitat del mercat a l'aire lliure. Fins a mitjans del segle XIX (1842) no es va construir el mercat de la plaça del Fòrum, avui tancat. Després de la guerra es va fer el nou mercat (1959), avui seu de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC).

El mural, situat sobre una tanca d'obra provisional que protegeix un edifici abandonat, és un exemple d'art efímer urbà a la ciutat.

32. La Llibertat guiant el poble. Andres, Blankaurora i Emma, 2023. Mural pintat, Balcó del Mediterrani.

Aquest mural, pintat pels grafiters Andres, Blankaurora i Emma, es troba al Balcó del Mediterrani. El disseny es basa en la famosa imatge del quadre *La Llibertat guiant el poble*, d'Eugène Delacroix (1830), però amb una adaptació contemporània. En lloc d'una figura bèl·lica, la llibertat es presenta com una figura reivindicativa, vestida

amb una granota de mecànic i brandant una senyera amb el símbol que representa les persones transgènere.

El mural incorpora elements com una oreneta i diverses flors, i es distribueix sobre diferents superfícies: obra vista, portes metàl·liques, roca natural i una

làpida commemorativa de marbre. La pintura inclou noms de dones destacades de la ciutat, com ara Montserrat Abelló i Isabel Sans. A més, es va repintar una làpida antiga que integrava un recordatori dels donants de palmeres per al passeig, i també es va respectar una làpida de la inauguració del 1994.

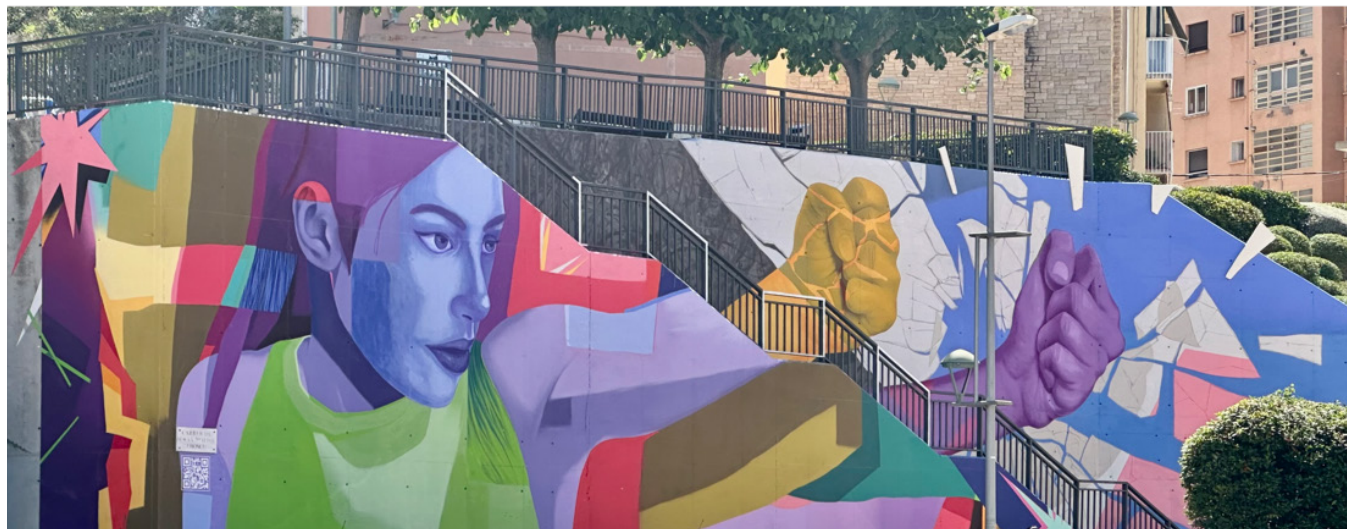
33. Medea. 2023, El Rey de la Ruina. Mural a la mitjanera de l'escenari del Teatre Tarragona, carrer de Girona.

El que més destaca del grafit és la seva immensa escala, de la mateixa altura que la caixa escènica del Teatre Tarragona, superant els 20 metres. D'altra banda, el treball d'El Rey de la Ruina destaca per la seva escala colossal i la qualitat del seu acabat, habituals a les seves obres.

El mural ens mostra la imatge imponent d'una dona, vestida i pentinada a la romana, amb uns atributs simbolistes: a la mà dreta porta una gran clau i a l'esquerra un cor. El mural utilitza una paleta variada de colors: fons negre, formes flotants en blau i vermell, robes en verds i rojos i un mosaic groc, blau i vermell a la pell.

Tant pel seu original tractament del color i les formes com per les seves dimensions, aquesta obra és una de les més destacades en l'art urbà recent de la ciutat.

**34. Trencar el sostre de vidre. Alejandro Gómez, 2024.
Carrer de Macià Mallol i Bosch,
davant de l'Hospital Joan XXIII.**

El mural, impulsat per la Conselleria d'Igualtat, amb la regidora María Cecilia Mangini al capdavant, simbolitza la ruptura del sostre de vidre, una metàfora de les diferències entre homes i dones en els llocs de treball de responsabilitat i més ben remunerats. Situat a prop de l'Hospital Joan XXIII, la seva ubicació és estratègica, ja que en el sector sanitari, tot i que hi ha més dones, els homes solen ocupar els càrrecs directius. La protagonista del mural

trenca el sostre de vidre, amb fragments que surten del mural donant profunditat a la peça.

L'obra, de 6 metres d'alçada i 30 metres de llargada, va ser creada per l'artista lloretenc Alejandro Gómez, amb la participació de personal sanitari de l'hospital i del CAP Tarragona, així com vianants. El mural va ser inaugurat per l'alcalde Viñuales el 12 de juliol de 2024.

35. Esport universal. Marta Bellvehí, 2024. Poliesportiu de Campclar, al mur al costat de l'accés a les piscines, carrer del Riu Siurana.

Aquest mural, igual que el del sostre de vidre, és una obra reivindicativa, en aquest cas perquè l'esport es faci accessible a tothom. Mostra dones de diferents edats i condicions participant en una cursa popular. L'autora, Marta Bellvehí, ho destaca amb un rètol.

Promogut per la Conselleria d'Igualtat, el mural d'aproximadament 6 x 2 metres, està pintat sobre un suport d'arrebossat i, tot i les seves dimensions modestes, és molt visible gràcies a la seva ubicació.

36. A Montserrat Abelló. Samantha Bosque, 2024. Mural a la façana lateral de la casa natal de la poetessa, carrer d'Apodaca, 23.

El mural dedicat a la poetessa Montserrat Abelló es troba a la façana lateral de la seva casa natal, al carrer d'Apodaca, 23. L'any 2023 l'empresa Piman Nova, SL va restaurar aquesta casa, on va néixer Abelló el 1918.

Aprofitant la restauració, ciutadans preocupats per la qualitat urbana i la difusió del patrimoni cultural van decidir commemorar Abelló amb aquest mural de Samantha Bosque, per celebrar la seva contribució a la cultura.

Piman Nova va oferir la seva col·laboració des del primer moment. L'Ajuntament de la ciutat, a través de la Regidoria de Cultura i Festes, es va fer càrrec de la resta de l'import de la intervenció.

C. Curiositats, ampliacions

La Minerva de la Casa Bridgman: troballa a l'excavació d'unes obres

En iniciar-se les obres de la Casa Bridgman (actual Cambra de la Propietat Urbana de Tarragona, cantonada dels carrers Méndez Núñez i Pons d'Icart), a finals del segle XIX, s'hi van desenterrar un seguit de restes romanes. A l'època no existia la pràctica actual de fer excavacions arqueològiques, cosa que fa impossible determinar quants i quins van ser els vestigis descoberts. Tot i així, es va fer famosa una testa de marbre de Minerva, d'uns 25 centímetres d'altura. En vendre la casa el 1935, les troballes es van dispersar, però el 1988 l'escultor Bruno Gallart en va fer una reproducció a escala 4:1, així com diverses còpies com a regal institucional.

La *Tecleta*: troballa en una excavació per a instal·lacions, al parc de la Ciutat

L'any 1992, en obres promogudes pel mateix ajuntament, es va trobar una estàtua romana (segle I-II, marbre) d'uns dos metres d'altura, que originalment tenia cap. L'excavadora —no hi havia cap control arqueològic— li va causar alguns danys, però l'experiència dels operaris va permetre conservar-la.

L'estàtua, anomenada *Tecleta* a proposta de l'Ajuntament, en referència a la novel·la de Josep Roig (1957), es conserva en una volta romana sota la Torre de Pilats, i també se'n pot veure una reproducció a escala natural a la botiga de l'artesà Magí Barenys.

Un mural perdut

El 2016, el grafiter La Robot de Madera va crear un mural anomenat Pneumatophya a l'avinguda de Sant Salvador.

Malauradament, aquest mural va ser pintat sobre una superfície provisional i va ser eliminat poc després.

Les llibreries de la Rambla

A la Rambla Nova va haver-hi dues llibreries importants que actualment ja han desaparegut. Ambdues utilitzaven imatges tarragonines de dones com a emblemes corporatius:

► **Llibreria Guardias** (1959-1982). Situada originàriament a la plaça de la Font (inaugurada l'any 1929), el 1959 es va traslladar a la Rambla Nova. El seu emblema era una testa de la deessa Minerva del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.

► **Llibreria de la Rambla** (1968-2018). Propera al monument *Als herois* de 1811, el seu emblema era la testa de la Mare Tarragona del grup escultòric.

